

SZTÁLIN

Oroszországról és az orosz lélekről Európában állandóan I számtalan könyv, füzet és tanulmány jelenik meg, amelyek ezt a számunkra teljesen érthetetlen káoszt akarják megmagyarázni, ami pedig még orosz ember számára is érthetetlen és megmagyarázhatatlan. Dosztojevszkij írja „Az író naplója“ című kötetében, hogy európai utazók hosszabb-rövidebb oroszországi tartózkodás után könyveket írnak Oroszországról és az orosz lélekről, de ezek a könyvek akár németek írják, akár franciák, mind felületesek és képtelenek a lényeg megmagyarázni. Mert mit lát az idegen Oroszországból? Megnézi Szentpétervárot az Eremitage rácsozatát, Moszkvában a Kremlt, Szaratovban az orosz nemzeti táncokat, azután a Kaukázust és könyvében ezek alapján próbál képet adni Oroszországról és — az orosz lélekről. Bármily közel van is „Európához“ Oroszország, a holdat sokkal jobban ismerik az európaiak, mint Oroszországot, mert az orosz lélek az európai ember logikájának törvényei alapján megérthetetlen és megmagyarázhatatlan.

Az orosz társadalmi mozgalmak, bármily közel van is Oroszország, sohasem gyakoroltak általános hatást Európa társadalmára, ahogy vallási mozgalmak, különösen szektái sem tudtak átszivárogni nyugatra. Gondoljunk csak a szkopcokra, akik kasztrálják magukat, vagy az öngyilkosok szektájára, akik a legválogatottabb halálnemekkel szoktak véget vetni életüknek. A múlt század nihilista mozgalmak sem hatották át Európát s amikor Oroszországban egymást érték a politikai és társadalmi merényletek és gyilkosságok, Európában csak szórványos esetek fordultak elő. Az orosz lélek érzésvilága és logikája egészen más, mint az európaié és ezért azok a tömegmozgalmak, amelyek Oroszországot időnként átalakítják, Európában hatástalanok és érthetetlenek is maradnak. Azok a szórványos esetek, amelyek Európa egyes társadalmi rétegeiben a legújabb nagy társadalmi mozgalom, a bolsevizmus megértése és helyeslése mellett tanúskodnak, nem valami belső meggyőződés eredményei, mert ezek előidézői az egyéni nyomorúság, anyagi érvényesülés, megfizetett agitátorok kis üzleti vállalkozásai, a tömeglélek azonban nem képes magábaolvasztani azt a gondolatot, amely szerint az egyéni élet célja a saját egyéni érvényesülésről való teljes lemondás mellett a köznek, a társadalomnak a boldogítása. A legtöbben összetévesztik a társadalmi és vagyoni egyenlőtlenségek enyhítésére irányuló törekvéseiket a bolsevizmussal s bolsevikieknek vallják magukat anélkül, hogy a szó tartalmával tisztában lennének. Az a forradalom, amely Oroszországban a cári

önkényuralmat megbuktatta és az országnak mindenestre új fejlődési irányt adott, lehetséges volt a pravoszláv hit szerint elkerülhetetlen ananké országában, ahol a nemesi középosztály a pamlagon heverésző Oblomov-típust tenyésztette ki magából, a nép filozófiája pedig a „nyicsevó“ (minden mindegy, mindenbe beletörődés) volt, de nem diadalmaskodhatik Európában, ahol az egyén a saját sorsát fontosnak tartja és saját egyéni kényelmét, az egyéni boldogulás reményét, amely a legszegényebb ember lelkében is él, nem hajlandó feláldozni nagy ábrándok kísérleti céljaira.

Amilyen megérthetetlen az európai lélek számára az egész bolsevik forradalom és az ennek nyomán mesterségesen kialakított új társadalom, éppen olyan valószínűtlen tény számára az is, hogy az orosz birodalomnak, a világ egyik legnagyobb országának, százhusz millió embernek az ura, zsarnoka ma egy grúz falusi cserzővarga fia, akinek tudása, műveltsége európai szempontból a nullával egyenlő.

A TIZENKILENCEDIK SZÁZAD végén s a huszadik kezdetén az egyik kaukázusi orosz tartomány, Georgia, az orosz közigazgatás minden erőszakoskodása ellenére is megtartotta nemzeti nyelvét, szokásait, hitét s mindazt, amit hagyományaiban értékesnek tartott. Ez az ország azonban a múlt század végén minden különös látható ok nélkül, gyors átalakuláson ment keresztül. Az elnyomott hegylakók, akikre súlyosan nehezedett a zsarnokság, a járvány és az adó, nem tudván visszaszerezni kis hazájuk elvesztett függetlenségét, gondolkodás nélkül elfogadták azokat az új jelszavakat, amelyeket fővárosukból, Tifliszből kaptak. A szocialista agitátorok és propagandisták, akik északról érkeztek hozzájuk, titokban csakhamar berendezkedtek egész Georgiában. Ez volt az a korszak, amikor izgató pamfletek lapultak a köpönyegek alatt s bombák tépték le a nagyhercegi paloták fa9adejait. Száz párt született és tűnt is el egymás után, de valamennyinek megmaradt a nyoma a társadalom lelkében.

Kadétok, forradalmi szocialisták, néppártiak, liberálisok, baloldali szocialisták, anarchisták, jobboldali szociáldemokraták, de még nemesek, tiszték és intellektuellek is állandóan összeesküvéseket forraltak. Minden pártnak, minden kasztnak megvoltak a maguk titkos vezérei, akik készek voltak az erőszakos forradalmi megmozdulás után kilépni a homályból, de tervük akkor még nem valósulhatott meg, mert valami csodálatos hatalom mindig idejében gáncsot vetett lábuk elé. Ez a csodálatos hatalom az Ochrana volt, a cár rendőrsége.

De az új eszmék ekkoriban már a trón lépcsőiről is hódítottak híveket. Az uralkodóosztályok elvakulva vagy elernyedve, ellenállásra teljesen képtelenül átengedték ifjú nemzedékeik virágát a forradalomnak. Büszke hercegek, súlyoszávú professorok, kapitalista polgárok, mint politikai cselszövők új alkotmányos monarchia érdekében agitáltak. Legfelül pedig a császári család csak intrikusokat látott magakörül: a hipnotizőr-fodrász Philippet és a paraszt Rasputint.

A forradalmi mozgalom, amely 1905-ben végigzúgott az egész országon, hogy tizenkét évvel később teljesen diadalmaskodjék, azoknak a gazdasági, lélektani, erkölcsi okoknak volt a gyümölcse, amelyek

az uralkodó osztályok zsarnoki nyomása alatt fejlődtek ki. Az abszolút autokrácia teljesen kiélte magát. Senki sem hitt többé szükségében. Nem volt többé élő elv, hanem csupán emberek egy kategóriája, oly emberek társasága, akiknek hangja elveszett az elkeseredett szenvedélyek üvöltésében. Az orosz kormány nehéz helyzetében megelégedett azzal, hogy hatásokra dolgozzék. Az igazi okokhoz nem mert hozzányúlni. Anélkül, hogy tett volna valamit, alig vetett egy-egy szórakozott pillantást az igazi okokra: az éhségre, járványokra, alkoholizmusra, az intellektuális nyomorra, a bűnözésekre és a népesség degenerálódására. Ezek mellett a tények mellett a munkásosztályban, a falusi kispolgárságban, a hadseregben és a flottában, a szabadfoglalkozásúak társaságában mindenki gondolkodott, a legalacsonyabb demagógiával agitált, hogy megértethesse magát a néppel. Ha egy forradalmár érkezett valahová és propagandája folytathatása érdekében átalakult házalókereskedővé, kocsissá, zarándokká vagy pópává, a többi pártok agitátorai között sok hasonló konkurrensre talált. S ha aztán az Ochra a nyakára tette a kezét, gyakran megtörtént, hogy a kíséretére kirendelt katonák elárulták eszméi iránt érzett rokonszenvüket és szabadonbocsátották. A fogságból is könnyű volt levelezni a külvilággal és mi sem volt könnyebb, mint megszökni. Egy ismert agitátor, Gersuni, aki halálra volt ítélve, mikor egyik fogházból a másikba kísérték, meg tudott szökni és magával vitte az eszközt zsandárjait is. S a híres Burcev forradalmárnak a belügyminisztérium főhivatalnokaihoz is megvolt a közvetlen összeköttetése.

Az új eszméknek a grúz Kaukázusban nagy hatásuk volt. Egész Georgiában fájóan érezték azt az intézkedést, amely megfosztotta őket nyelvük hivatalos használatától és azonkívül is ezer meg ezer apró zaklatásnak voltak kitéve az orosz közigazgatás részéről.

A tifliszi szemináriumba is megtalálta útját a forradalmi propaganda. Sztálin, eredeti grúz nevén Dzsugasvili Visszarionovics József, kit apja Tifliszben papnövendéknek adott, a forradalmi eszmék hatása alá került mindjárt az első pillanatban, de nem akarta esztelenül belevetni magát bizonytalan kalandba és lassan, óvatosan barátkozott össze a forradalmárokkal. Itt, a szemináriumban is megvoltak már a különböző forradalmi irányzatok kis pártjai: volt kadétklub, néppárti kör, marxista-sejt; ezek valamennyien összeköttetésben állottak a város hasonló politikai gondolkodású köreivel. Dzsugasvili Visszarionovics József eleinte nem vesz részt a szeminárium növendékeinek zavargásaiban. De, amikor a tifliszi vasút építésekor kétezer munkás sztrájkba lép és három héten át folytatja a kenyérharcot, a cserzővarga fia, a klérus kedvelt növendéke, a jövődöbéli pópa, ledobva kispapi ruháját, ráveti magát annak a hullámnak a hátára, amely a tifliszi szeminárium kapuja előtt kapja fel és a moszkvai Kreml kapujában teszi le. Megszégyenítő módon csapják ki az atyák a szemináriumból és amikor kilép a szeminárium kapuján, az Ochra már rajta tartja a szemét. Ettől kezdve a társadalmi forradalmak apostolait, Marxot, Engelst, Lassalet olvasgatja és első agitátorává lesz a tifliszi forradalmi szocialista pártnak. Új, forradalmi nevet kap s a forradalmárok ettől kezdve „Koba“ néven ismerik. Sikerül fellázítania Georgia lakos-

ságát és már 1901. év május elsején hatalmas tömeg vonul fel a környékről és a külvárosból Tiflisz utcáin. „Koba“ a láthatatlan vezér. A tömeg nagy felfordulást csinál a városban, bántalmazza a járókelőket, kifosztja a boltokat, megissza a kocsmák borait, pálinkáit és azt ígéri, hogy holnap fog fizetni, amikor már az új forradalmi pénz lesz érvényes. A mezítlábosok úrrá lesznek a helyzeten. De megjelennek a kozákok, sortüzet adnak a tüntető tömegre, mire a tüntetők egymást taposva menekülnek szerteszét. „Kobának“ sikerül eltűnnie, a tüntetésből semmi kellemetlensége nem támad, de nem érzi biztosnak magát Tifliszben s tevékenységének színhelyét áthelyezi Batumba, amely nincs messze a török határtól. 1901 végén „Koba“ a forradalmi szociáldemokrata párt egyik vezéralakja s már ő irányítja Dél-Oroszországban a forradalmi propagandát, fix fizetést húzván a forradalmi szociáldemokrata pártkasszából.

Ennek a pártkasszájának akkor már sok pénze volt. Miből? Azokból a bombamerényletekből, amelyeket bankok, posták, postakocsik ellen intéztek, a nagy raktárak kifosztásából, a lopásokból, a különféle merényletekből, amelyeket orosz területen a nihilisták elkövettek. Ezekről a vállalkozásoktól „Koba“ nem állott távol. Már ebben az időben rendőrkézre került egy alkalommal és nyolc hónapi börtönre, továbbá három évi szibériai száműzésre ítélték. A fogság még jobban „megegzette“ lelkét s kikerülve, illetőleg a fogságból megszökve újból munkához látott. „Koba-Nijeradze“ (ez volt második álneve), határozott ember volt, kemény kaukázusi, aki korán hozzászólt ahhoz, hogy a rablást, mint az életfenntartás normális eszközét tekintse. Új, nagy tervéhez, hogy a forradalmi pártnak pénzt szerezzen, Lenin hozzájárulását kérte ki, aki akkor Finnországban rejtőzködött. A „kalmükfejű“ forradalmi fővezér nem váratt sokáig a válaszra, teljes szabadságot adott grúz tanítványának, de levelében hangsúlyozta, hogy e vállalkozást úgy kell végrehajtani, hogy a pártot semmi felelőség ne terhelje érte.

„Koba Nijeradze“ megbízható társakat keres és végrehajtja első „nagy forradalmi hőstettét“. Az Állam Bank tifliszi fiókja háromszázhetvenötezer rubelt várt a fővárosból, Ötszáz rubeles bankjegyekben, amelyeknek a számai is fel voltak jegyezve. A pénzt az állambank pénztárnoka phaétonban ülve vitte magával, mögötte egy másik kocsin négy fegyveres katona ült s a két kocsit ötven kozák fegyveres kísérete vette körül. Tiflisz középpontjában, nem messze a kormányzó palotájától hirtelen bomba robbant a kozákok között. A robbanás oly erős volt, hogy két kilométer körzetben betörte az összes ablaküvegeket. Egyidejűleg még két bomba robbant s a következő pillanatban a banditák, akik az utcát két végéről elzárták, tüzelni kezdtek a kozákokra s az egyik bandita a nagy zürzavarban az összetört kocsiról magához ragadta az értékes pakktáskát, kocsiba ült és zsákmányával elmenekült. E vakmerő vállalkozásnak körülbelül száz áldozata volt. „Koba-Nijeradze“ e rablásnak nemcsak értelmi szerzője, hanem cselekvő tényezője is volt, mert az első bombát ő dobta le Szumbatov herceg palotájának tetejéről. Úgy intézte azonban a dolgot, hogy megdönthetetlen alibit tudott igazolni. Főcinkosa, aki a pénzestáskát elemelte, akkoriban, mint

terrorista még „Kamo“ néven szerepelt, de később mint a szovjet-köztársaság külügyminisztere Litvinov néven lett az egész világon ismert „államférfiúvá“.

Az 1905 ÉVI forradalom, mint szélroham söpört végig Moszkván, Szentpéterváron, Észak-Oroszország nagy városain és lent Georgiában is elszánt, vad harcot idézett elő a munkásság és a polgári osztályok között. „Koba Nijeradze“ e forradalom előkészítésében nagy szerepet játszott. A Kaukázusban és a dél-vidékeken elszántan agitált a munkások között, bár még nem volt bizalma a forradalomhoz, amelyet túlkorainak tartott. S ez a forradalom 1907-ben valóban a forradalmi erők teljes vereségével fejeződött be. A bolsevik vezérek legnagyobb része külföldre, a Rotonde asztalaihoz Párizsba, vagy a genfi Carouge-utca szerényebb kávéházi asztalaihoz menekült. Egyedül Dzsugasvili maradt otthon. Új álnevek alatt hol mint „Csicsikov“, hol mint „Ivanovics“ jelent meg a munkások között, az ipari munkásságot új társadalmi rend, a parasztokat pedig a föld felosztásának Ígéretével nyerve meg a forradalomnak. Az 1905-iki forradalom csak kísérlet, főpróba volt és siralmasan, de nem minden tanulság nélkül végződött a forradalmárok számára. Dzsugasvili tovább izgat, de 1908-ban újra elfogják, nyolc hónapot börtönben tölt és utána három évre északra küldik száműzetésbe, Szolnicsegovszkba, Vologda tartományba. Ez az északi vidék sehogy sem tetszik neki és az első év végén megszökik a fogságból. Általában Sztálin dicsekedhetett avval, hogy az összes bolsevik vezérek között ő tartja a szökésben a rekordot és ő kapta a legnagyobb, leghuzamosabb idejű büntetéseket. 1899-től 1917-ig közel nyolc évet töltött szibériai száműzetésben. Barátai gyakran nevezték Őt tréfásan „deportálténak, azonban a „szökevény“ név sokkal jobban illett rá, mert hat ízben deportálták ugyan, ám öt ízben sikerült elmenekülnie a fogságból, ami mégis csak nagyobb virtus abban a világban, amelyben Sztálin élt. De sohasem panaszkodott a jégmezőkön töltött napjainak szenvedései miatt. Hatalmas szervezetén nem fogott a szenvedés, sőt maga elismeri, hogy az ottani idők belső ellenállóképességet, aszkéta-, majdnem spártai fegyelmet fejlesztettek ki benne s emellett itt tanulta meg eltitkolni érzelmeit. A száműzetés hosszú, csendes magánya nem örölte fel erejét, sőt inkább megérlelte, mialatt idegei a kényszerű tétlenségben pihentetve megőrizték gazdájuk számára teljes támadóképességüket. Dzsugasvili száműzetése egy évig tartott, mert szökése idő előtt végét vetette annak.

Szökése után a bolsevik vezér hihetetlen nyomorúságba került. Majd bérkocsis, majd gyári munkás, majd nyomdász. Pétervárról Moszkvába, Szaratovból Bakuba menekül, mialatt az Ochrana poroszói állandóan nyomában vannak. Pártja nem tudja többé elartani. Apja meghalt, anyja mindenkitől elhagyatva Tifliszben a legnyomorúságosabb viszonyok között tengődik. Ez már több annál, mint amit Sztálin elbír... S hamarosan történik valami: Szentpéterváron a Péter és Pál erődtől tíz lépésre az orosz nemzeti bank ellen bombatámadást intéz valaki: hét ember elpusztul és 135 ezer

rubel a rabló zsákmánya. Egy héttel később új bolsevik lap jelenik meg: a Pravda, amelynek egyik megrázó erejű, lázító vezércikke alatt új, eddig ismeretlen név jelenik meg: „Sztálin, az acélember“. A grúz ex-szeminarista most ezen a néven próbál helyet találni az orosz élet színpadán. A Pravdát hamarosan betiltják, mire nyomban megjelenik egy másik újság, Zvezda (Csillag) néven. Amikor a Zvezdát elhallgattatják, újra megjelenik a Pravda. Egész 1913-ig egyedül Sztálin mozgatja és irányítja a forradalmi szervezkedést, mert Lenin a maga részéről kételkedik és várakozó álláspontra helyezkedik. Kiáltványok, sztrájkok, zendülések a hadseregben, politikai merényletek, terrorista vállalkozások végtelen láncolata Sztálin ez időre eső munkássága. A háború kitörése előtt még az a váratlan szerencse éri, hogy újra Szibériába kerül s mialatt a fronton annyi ember tett kockára mindent, azalatt ő Szibériában nyugodtan elmélkedhetett a forradalomról és jövő terveiről. A háború kitörése már száműzetése helyén, Kurejkában érte. S mialatt a cári hadseregek erőltetett menetben haladnak Przemysl felé, vagy fulladtak a Mazuri-tavakba, Sztálin Szibériából kiáltványokat intéz elvbarátaikhoz, amelyben egyebek közt kiadja a kommunista háborús jelszót: Változtassátok át a kapitalista háborút polgárháborúvá. Kurejkában, mint politikai száműzött nyugodtan írta cikkeit, nagyokat sétált a hóban, sakkozott, vitatkozott elvtársaival, politikai száműzöttel, köztük Burcewel és Szverdlovval, aki később a szovjet központi bizottságának lett az elnöke s e minőségében továbbította Sztálin rendeletét Jekaterinburgba a cári család kivégzésére. Száműzetésében Sztálin sokat töpreng azon, hogy maradjon-e, vagy szökjék és fusson Pétervárra, a munkásságot fellázítani. Sikerülhet-e? Nem fogja-e az Ochrana előbb letartóztatni, még mielőtt szóhoz jutna s fogja-e követni a tömeg, amely kimerült és megbízhatatlan és a hadsereg hogyan fogja fogadni vállalkozását? Lenin, a tudós, aki megszabadíthatná belső nyugtalankodásától, messze volt.

Amikor az orosz társadalom elkeseredése a háború miatt már tetőpontra hágott, és Lenin, Zinovjev, meg a többi bolsevik vezérek leólmozott vagonokban már útban voltak hazafelé, Sztálin — bár szintén indulhatott volna — továbbra is Kurejkában maradt.

Csak 1917 áprilisában tért vissza, aráikor a forradalom már felalta első áldozatait és a provizórikus kormány már játékszer volt a tömegek kezében. Visszatért Pétervárra és a már örökre kiürült Ochrana épülete közelében vett ki lakást feleségével, továbbá Szkriabinnal, aki Molotov néven a népbiztosok központi tanácsának ezidőszert is elnöke és Dzserzsinszkijjal, aki a hírhedt csekának lett a főnöke.

1917 NYARA Kerenszkijék kormányának tehetetlen vergődésével telik el. A bolsevüdek azonban annál tevékenyebbek, annál inkább szervezkednek. Lenin október 24-én cikket ír a Rabocsij Putba, amelyben kiadja a jelszót, hogy „minden munkásnak joga van a földhöz, aki azt meg tudja munkálni“. Érdekes találkozása az eseményeknek, hogy ugyanezen a napon a kormány, a Téli Palotában Kerenszkij elnöklete alatt tartott minisztertanácsán visszavonta a maga agrártörvényjavaslatát. Ugyanekkor a generalisszimusz utasításokat kapott

a kormánytól a bolsevik felkelés elnyomására, mert jelentették, hogy a katonai forradalmi bizottság csapatai Sztálin vezérlete alatt megszállták a pályaudvarokat, a Nemzeti Bankot, a telefon- és távírdaközpontot és a Péter-Pál erődöt. A Kerenszkij-kormány sorsa meg volt pecsételve. Kerenszkij felfüggesztette a minisztertanácsot és miniszterei útján tájékozódni kívánt Petrograd védelméről. Ez az árnyék-kormány nem merete nyíltan bevallani a maga gyengeségét akkor, amikor még volt idő, hogy fellépjen a felforgatók ellen. Az utolsó minisztertanács éjjel egy órakor ért véget. Pétervár lakossága, amely ezen az éjszakán nyugodtan aludt, október 25-én arra ébredt, hogy az ország kormánya katonai diktatúra kezébe jutott, amelynek irányítói Lenin, Trockij, Kamenev, Zinovjev és Sztálin. A bankok, minisztériumok, fogházak, kaszárnyák, kikötők, az összes stratégiai pontok érett gyümölcsként hullottak a bolsevikiek kezébe.

A bolsevikiek kihasználták politikai ellenfelek passzivitását, hogy átvegyék a hatalmat. Azok a szörnyű napok, amelyek ezután következtek, ismeretesek: Pétervárott és Moszkvában hat napig tartott a mézszárlás, a szörnyű és eltörölhetetlen gyalázat, politikailag bűnös vagy gyanús elemek mellett ártatlanok ezreinek kíméletlen lemészárlása.

A forradalom győzelme után pár nappal Gorkij, a bolsevismus egyik irodalmi előfutárja s később az új világ irodalmi életének központja, diktátora és politikai irányítója, elborzadva emlékezik meg a szégyenletes győzelemről. 1917 október 26-án cikket ír a Djen című lapba, melyben a következőket mondja:

„Lenint, Trockijt, Sztálint és poroszloikat már áthatotta a hatalom roncsoló mérge. Ezt bizonyítja az a gyalázatos tervük, hogy elnyomják a sajtót, az egyént, a gyülekezési jogot, mindazt, aminek diadaláért a demokrácia harcolt. Fanatikusok, vakok, lelkiismeretnélküli kalandorok, hanyatt-homlok rohannak előre az úgynevezett társadalmi forradalom útján, amely pedig a valóságban nem más, mint az anarchia, a proletariátus pusztulásának útja. Lenin és társaik erre az útra lendülve azt hiszik, hogy minden szabad nekik, mint Moszkva kifosztása, Petrograd vágóhídra hajtása, az összes szabadságjogok elnyomása, az esztelen bebörtönözések ... A munkásosztálynak tudnia kell, hogy mi vár rá: éhség, az ipar teljes széthullása, a szállítások csődje, prolongált és vérengző anarchia. Íme ide juttatták a mai vezetőket a proletárságot.“

Az új kormányban Sztálin, az acélember a nemzeti kisebbségek és a munkásügyek népbiztosa lesz. De hatalma már ekkor kiterjed egész Oroszországra, mert Dzserszinszkij, a cseka főnöke, Frunze, a hadsereg politikai biztosa az ő barátai. Minisztériumát a Kremlben rendezik be. Reggel kilenc órakor már hivatalában van és éjfél tájban távozik onnét. Íróasztalánál ebédel. Rengeteg ember keresi itt fel, akiket kihallgat, feljegyezi panaszait, intézkedik, rendeleteket ír és átnézi a jelentéseket, amelyeket az ország minden részéből küldenek. Az ő parancsára adja Szverdlov az utasítást a cári család kivégzésére, amikor a fehér hadsereg Jekaterinburg felé közeledik.

Lenin és Sztálin a bolsevik forradalom diadala után más irányt adott Oroszország külpolitikájának. A szovjet nem tartotta meg a cári birodalom külpolitikai szerződéseit és Lenin Sztálinnal együtt az antant ellen csinált hangulatot beszédeiben, írásaiban és intézkedéseiben, — a német hadsereg ellen azonban sohasem agitált. Az ő

gondolatuk volt a németekkel való különbéke és bármennyire hadakozott is Trockij, a hadügyi népbiztos ez ellen, Sztálin agyafúrtsága úgy oldotta meg a kérdést, hogy a végén is a szovjetkongresszus hozzájárult az „öreg“ (ekkor már így nevezték Lenint) javaslatához és a békétárgyalások vezetésére éppen Trockijt delegálta.

Bár külföldön alig ismerték, Oroszországban egyre nyilvánvalóbbá lett, hogy a szovjet igazi ura nem Lenin, hanem Sztálin, „az acél-ember“. Kisebbségi és munkaügyi népbiztossága, rengeteg cinkosa, akiket ügyesen elhelyezett mindenütt, a hadseregben, a csekánál, a népbiztosságokban, láthatatlan szálai, amelyek összekötötték a legtávolabbi tartományokkal, ébersége, munkabírása, a politikai manőverek iránt való hihetetlen ösztönös érzése, ravaszsága, agyafúrtsága, kegyetlensége ellenségei iránt, hajlékonysága, szemtől-szemben simulékonyasága az emberekkel, a legfélelmetesebb személyiséggé tették az egész bolsevik kormányban. A leggyakrabban háttérben marad, de semmi sem történik anélkül, hogy előbb vele meg ne beszélnek. Volt ereje hozzá, hogy nyugodtan kivárja, míg a többiek kimerülnek és rákerüljön a sor a kormányzásban. Míg nem volt biztos abban, hogy kockázat nélkül át tudja lépni Lenin, Trockij, Zinovjev, Kamenjev, Kalinin és Bucharin testét, megelégedett avval, hogy a maga titkos, de valóságos hatalmát élvezze. Leninen 1921 decemberében már mutatkoznak a paralízis tünetei s az „öreget“ a tudomány menthetetlennek nyilvánítja. A vezető bolsevisták között Sztálin egyetlen egy komoly és kemény ellenfelet lát: a hadügyi népbiztost, Trockijt. Nem lehet nyíltan fellépni vele szemben. De az ilyen mágus, mint Sztálin, „fájdalom nélkül végzi el az operációt“. Sztálin tanácskozássra hívja magához Dzserzsinszkijt, Menzsinszkijt és Yagodát, a cseka három főnökét s elkészítteti velük a kommunista párt százezer tagjának névjegyzékét. Ez volt az első nagy selejtezés, amely aztán évről-évre megújult. Ez a lista biztosította Sztálin uralmát, mert ez a lista Damokles kardjaként függött állandóan a párt tagjainak feje felett. A listából való kihagyás ugyanis a volt párttag számára munkájának, gyakran szabadságának elvesztését is jelentette, mert akit tagsági jegyétől egyszer megfosztottak, gyanússá vált mindenki szemében és nehezen tudta életfenntartását biztosítani.

Ebből folyó további ügyes intézkedése volt a Politbüro, azaz „politikai iroda“ megszervezése. A Politbüro a kommunista pártnak volt a politikai irodája, de egyúttal egész Oroszország direktóriumája is volt. Moszkvában azt a viccet csinálták róla, hogy a Politbüro mindent meg tud csinálni: a számból választót tud formálni és a férfit nővé tudja változtatni. Ez volt a tulajdonképmen minisztertanács, ez jelölte ki a népbiztosokat. Nevét sohasem ejtették ki, mert továbbra is megakarták tartani a látszatot Oroszországban, hogy a szovjet kormányoz és nem a kommunista párt. Minden reggel tíz órakor összeül a Politbüro a Kremlben, megvizsgál minden kérdést, melyekről a népbiztosoknak vagy a szovjet központi végrehajtó bizottságának nyilatkozni kell. A Politbüro dönt belügyi, pénzügyi, hadügyi, kereskedelmi, diplomáciai kérdésekben, ez intézi a harmadik internacionálé forradalmi propagandáját stb. Röviden: a Politbüro diktál, az egész

országban. És az ország uralkodója már itt, mint a párt főtitkára, Sztálin, aki „Kari Marx kegyelméből uralkodik“.

Természetesen ez a hatásköre fokozatosan épül ki. Amint a párt fejevé lett, Sztálin rögtön elhelyezte híveit, többnyire a cseka hivatalnokait a pártszervezet különböző lépcsőfokain. Zseniális manővere volt az is, hogy a Politbüroba bevette Trockijt, Zinovjevet, Rijkovot, Kamenevet, Bucharint, Lenin székének összes jelöltjeit. Űgy keverte a kártyát, hogy ezek között a hatalmasságok között hamarosan ellentétek fejlődtek ki. De mindezek ellenségeivé váltak neki magának is és a haldokló „öregnél“ még sikerült nekik őt annyira befeketíteniök, hogy az öreg utolsó levelében, amelyet már alig volt képes lediktálni, a szovjet végrehajtó bizottságának a következőket írja:

„Ez a vad ázsiai ember veszélyes mindnyájunkra és az egész szövetséges szovjetköztársaságra. Csak egy célt lát maga előtt, mindig feljebb és feljebb emelkedni, még ha legjobb forradalmáraink holttestein kell is taposnia... Ami ma történik, az jórészt az én hibám, mert teljesen megbíztam benne, de még van idő jóvátenni a hibát régi bolsevik barátaim segítségével. Csökkenteni kell a Politbüro hatáskörét, amely már teljesen olyan, mint valami római konzulság. A hatalmat és a bizalmat Trockij elvtársra kell ruházni; az ő tagadhatatlan képességei és a párthoz való ragaszkodása alkalmassá teszik őt arra, hogy munkánknak igazi folytatója legyen.“

Amikor Krupszkája asszony felolvasta ezt a levelet, Sztálin a félreismert ember elszomorodott tekintetével nézett maga elé, akit megvető, gyalázó, de meg nem érdemelt kifejezések céltáblájául választottak. Nem védekezett, de másnap reggel a Politbüroban megkezdte Trockij ellen a harcot. Trockij már alig mert megjelenni a Politbüro ülésein. Panaszt emelt Leninnél és tiltakozott az ellen, hogy a cseka minden lépését figyeli, kihallgatja telefonbeszélgetéseit és felbontja leveleit. Lenin már alig értette, amit mondtak neki. Sztálin pedig a maga külön rendőrségével tovább ellenőriztette Trockijt és híveit és amikor Trockijnak a németországi kommunista mozgalmak alkalmával erőszakolt újabb lengyel hadjárata sikertelenül végződött, megbuktatta és kicserélte őt Frunzéval, Wrangel legyőzőjével, akinek katonai hírneve általánosan ismert és elismert volt a bolseviknek között.

Sztálin Lenin halála után egyenként félreállította ellenfeleit és diktátorává lett Oroszországnak. „Oroszország háromszáz éven át elbírt a Romanovok diktatúráját anélkül, hogy beledöglött volna, el fogja bírni az enyémet is halálomig...— felelte egy hozzá intézett kérdésre. „De addig a világforradalom bizonyára kirobban.“ — Szerinte a forradalom győzelme csak akkor lesz végleges, ha nemzetközivé válik, mert lehetetlen a szocializmust csak egy országban megvalósítani. De hogy ennek a mostani kísérletnek meg legyen a kellő eredménye, „meg kell törni a paraszttömegek ellenállását, amelyek retrográd vagy egyszerűen konzervatív társadalmi felfogásukkal feltartóztatnak bennünket előrehaladásunkban“. Az orosz mezőgazdaság századokon át alá volt rendelve az agráriusok türelmetlen követeléseinek. „Nincs többé szükségünk agrárproblémára!“ A Nép pártfogolta a paraszt-törekvéseket, erősítette a falu harcát a város ellen, a búza harcát az acél ellen. Most már nincs többé Nép! A falu engedni fog

a városnak. És megcsinálta az ötéves tervet (1928—1933), amelynek kidolgozásában tanárok, közgazdászok, statisztikusok, műszaki emberek, agronomok vettek részt, de általános irányítása, alkalmazása a kommunista párttól vagy helyesebben attól a szervezettől függ, amely e pártot irányította: a Politbürótól. Óriási erélyre volt szükség ahhoz, hogy ezt a diabolikus tervet megvalósítsa, hogy megtörje a paraszttömegek ellenállását és bevigye a muzsikot annak a nagy kaszárnyának az udvarára, amelynek szobáit szocialisták foglalták el.

A kisajátításnak ugyanezt a módját alkalmazza a paraszt ellen, amelyet 1917-ben a nagybirtokosok ellen. Elvették a kisgazdától a búzát, az állatot, a gazdasági felszerelést és bevitték a kollektív gazdaságokba, amelyeket az állam ellenőriz. A kisgazdaságokat, amelyeket a Lenin-féle Nép valósított meg, rendelettel megszüntették és a kisgazdákat bekényszerítették a Kolchozokba, félig munkás minőségben, mert munkájukért viszonzásul alig kapják meg a termés egy részét. Az 1930 március 15-iki rendeletben Sztálin felhatalmazza az üzemek és gyárak igazgatóit arra, hogy az ellenszegülő, vagy nem engedelmessé váló munkást elítéljék. Ezzel a hallatlan intézkedéssel az orosz munkás rabszolgasorsra jutott.

OROSZORSZÁGNAK ma teljhatalmú ura már Sztálin, akit egy papíroson készült új társadalmi berendezkedés gondolata irányít uralkodásában. Diktátora a világ egyik legnagyobb hatalmasságának, kegyetlen, nagyhatalmú kényúr, de szokásaiban, öltözködésében, étkezésében, egész magánéletében megmaradt a kaukázusi falusi cserzővarga fiának.

Nem szereti sem a pénzt, sem a játékot. A szórakozások untatják s az asszonyok, nagy embereknek e gyöngéje, közönyösen hagyják. Ritka örömei a könyvek, mert műveltsége hiányos. Az orosz nyelv szépségei és finomságai idegenek e kaukázusi számára, akinek az apja még csak grúzul tudott. Az orosz nyelvet úgy használja, mint valami nizsnijnovgorodi paraszt, vagy moszkvai munkás. A szépművészetek, a tudomány zárva maradtak előtte. Ami az idegen nyelveket illeti, meg akart ő tanulni angolul, de egyévi agytortúra után nagy lelki megkönnyebbüléssel hagyta abba. Minden figyelme a szociális, politikai és gazdasági problémák felé irányul.

Az a könyv, amelyet egykori híve és diplomatája, később a bolsevik rendszer egyik leghatásosabb vádlója, Grégoire Bessedovszky Maurice Laporte társaságában Sztálinról írt,¹ különös, de manapság non kivételes karriert mutat be olvasóinak. Nemcsak keleti országokban, Nyugat-Európában is láttunk az utolsó évtized alatt igen egyszerű sorsból magasra emelkedett embereket a hatalom legfelső fokán. Ami karrierjét előttünk érthetlenné teszi, az múltjának sok olyan erőszakos emléke, amelyre a polgári társadalomban nincs bocsánat. De Szovjet-Országokban mások az erkölcsi normák, mint Európában.

TRÓCSANYI ZOLTÁN

¹ Grégoire Bessedovsky—Maurice Laporte: Staliue „L'Homme d'acier.« A. Redier, éditeur. Paris. 250. 1.